

نقش تفکر تأملی بر استقلال عقلی طلاب در شبکه‌های اجتماعی

استاد راهنما: زهرا امّی

مؤلفان:

الهه محمدزمانی، معصومه محمدصادق، صابره نصرالله زاده

حوزه علمیه الغدیر

تهران

چکیده

تأمل عبارتست از توجه مداوم و فعال در مورد هر عقیده ای که مطرح می‌شود و جستجوی بهترین دیدگاه. تفکر تأملی به این معناست که بخواهیم پندار، گفتار و رفتارمان و همخوانی منطقی و معقول آن‌ها را با نگاهی نقادانه ارزیابی کنیم و بازبینی کنیم. تکنولوژی به کارگرفته شده جهت هرگونه ارتباط با دیگری اعم از انسان یا سیستم و انتشار محتوا در محیط اینترنت، که از طریق تعامل اجتماعی صورت می‌گیرد، شبکه‌ی اجتماعی نام دارد. شبکه‌های اجتماعی یادگیری مشارکتی را ساماندهی می‌کنند. یادگیری مشارکتی تنها وقتی مطلوب است که در تفکر تأملی منظم قرار گیرد. منظور از حفظ استقلال عقلی، کنترل منطقی بر باورها، ارزش‌ها و استنتاج‌های شخصی است، به این معنا که فرد برای خود بیندیشد و بر فرایندهای فکری‌اش تسلط داشته باشد. دسترسی آسان، بی‌پروایی و قابلیت اشاعه‌ی باورها با شواهد و مدارک جعلی باورپذیر، کاربران شبکه‌های اجتماعی را بیش از هر جمع دیگری در مخاطره قرار می‌دهد. مسئولیت و نوع زمینه‌های آموزشی طلاب موقعیت آنان را به عنوان فراگیران علوم دینی حساس تر می‌سازد، لذا انتظار می‌رود که با حضور خود در شبکه‌های اجتماعی تأثیر و تأثر معقولی داشته و در اشاعه‌ی این رفتار و آموزش غیر مستقیم آن تلاش نمایند. فرایند تفکر تأملی شامل نگاه به گذشته، سوال‌های ریشه‌ای، بررسی دیدگاه‌های جایگزین، تمایز و ارتباط برقرار کردن، دلیل آوردن، قضاوت کردن و نتیجه‌گیری است.

واژگان کلیدی : فضای مجازی، رسانه، شبکه اجتماعی، تفکر تأملی، تفکر انتقادی، تفکر مستقل، طلبه

فهرست مطالب

5	مقدمه:
7	الف- اهمیت نقش طلاب در جامعه
7	۱- معنانشناسی واژه ی طلبه
8	۲- فلسفه ی وجودی حوزه‌های علمیه
9	۳- بایسته‌های طلبگی
10	۴- ابعاد تحول در حوزه‌ها
11	ب- فضای مجازی، شبکه اجتماعی و رسانه
11	۱- مفهوم فضای مجازی و سایبری
12	۲- فضای مجازی و اجتماعی بودن انسان
13	۳- ویژگی‌های فضای مجازی
14	۴- مهم ترین ابزارهای مورد استفاده در فضای مجازی
16	۵- اهمیت و کارکرد رسانه
17	۶- نظریات تأثیر رسانه
19	۷- آسیب‌های فردی و اجتماعی فضای مجازی و رسانه :
22	۸- تأثیرات فضای مجازی بر تربیت اجتماعی
26	۹- تأثیر سواد رسانه ای در کاهش اثرات سوء فضای مجازی
28	۱۰- فرصت‌های فضای مجازی
33	۱۱- مهمترین فرصت‌ها برای نظام دینی
35	ج- تفکر تأملی
35	۱- منظور از تأمل

36	۲-آموزش و پرورش تأملی
40	۳-سطوح عمل تأملی
42	۴-روش تقویت مهارت های تفکر تأملی
53	د- چگونگی تأثیر تفکر تأملی بر استقلال عقلی
56	۱-حضرت ابراهیم الگوی متفکر متأمل
57	۲-منفعلا نه نبودن و نقد رسانه و شبکه ی اجتماعی
65	جمع بندی و نتیجه گیری
66	فهرست منابع:

مقدمه:

در سال‌های اخیر با گسترش ابزارهای جدید ارتباطی، شکل جدیدی از کنش سیاسی-اجتماعی در حال پیدایش است. در این راستا ابزارها و فناوری‌های نوینی مانند اینترنت، موبایل و شبکه‌های ماهواره‌ای فضای مناسبی برای ایجاد ارتباط دوسویه و بعضاً چند سویه ایجاد کرده‌اند که شناسایی و هدایت صحیح این ارتباط و تعامل می‌تواند کشور را در مسیر پیشرفت هدایت کند و غفلت از آن‌ها می‌تواند مسیر را برای اعمال تهاجم‌های گوناگون فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و... و ایجاد موانع پیشرفت برای دشمنان در رابطه فراهم گرداند.

فضاهای مجازی و فناوری‌های مرتبط با فضای مجازی ارتباط، نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با اینکه عمر خیلی زیادی ندارند، توانسته‌اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه‌های اجتماعی متفاوت در فضای مجازی کنار هم آمده‌اند و از فاصله‌های بسیار دور در دنیای واقعی، از این طریق با هم ارتباط برقرار می‌کنند.

فضای مجازی به عنوان حقیقتی غیر قابل انکار با زندگی ما آمیخته شده است. به طور مداوم جوانان و حتی بزرگسالانی را می‌بینیم که غرق آن شده‌اند. فضای مجازی به سبب از بین بردن بعد مسافت، عدم نیاز به تحرک و دسترس بودن همیشگی آن امکانات جدیدی را در اختیار افراد قرار می‌دهد تا در کوتاه‌ترین زمان به خواسته‌های خود برسند. این فضای فریبنده در کنار مزیت‌ها دارای آسیب‌ها و جنبه‌های منفی بسیاری است که زندگی بشر را تحت شعاع قرار داده است.

آسیب‌های فضای مجازی و نیاز به تفکر تأملی دو موضوعی هستند که چندی است توجه محققین را به خود جلب کرده‌اند. آخرین تحقیقات نگاشته شده در این زمینه عبارتند از:

فهرست منابع:

- ۱- الدر، لیندا؛ پاول، ریچارد، ۱۳۹۰، ۲۵ روز برای بهتر فکرکردن و بهتر زندگی کردن، ترجمه: مهدی محی الدین بناب، تهران: ساوالان
- ۲- السان، مصطفی، ۱۳۹۳، حقوق فضای مجازی، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش
- ۳- الراغب الاصفهانی، الحسين ابن محمد، ۱۳۶۲، المفردات فی غریب القرآن، تهران: المكتبة المرتضویه
- ۴- اشپیگلگلمن، شای لی، ۱۳۸۳، اسلام و اینترنت، ترجمه: مهدی عباسی، در: فرهنگ و فن آوری، شماره اول
- ۵- امی، زهرا، ۱۳۹۲، جایگاه تفکر انتقادی در قرآن و مقایسه ی آن با "فلسفه برای کودکان"، پایان نامه سطح ۳، استاد راهنما: صادق کریم زاده، قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
- ۶- امین فرد، احمد؛ عقیلی، وحید. ۱۳۹۵، رشد سریع فن آوری ارتباطات و تولید بازی‌های رایانه ای فرصت‌ها و تهدیدها برای جمهوری اسلامی ایران، تهران: نهمین کنگره پیشگامان پیشرفت.
- ۷- آنیس، ابراهیم و همکاران، ۱۴۲۵ ق، المعجم الوسیط، مصر: مكتبة الشروق الدولیه
- ۸- پاول، ریچارد، ۱۳۹۰، پرسشگری و ایفای نقش سقراطی، ترجمه: نسرین ابراهیمی لویه، مجله ی اطلاعات حکمت و معرفت
- ۹- جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۸۷، منزلت عقل در هندسه ی معرفت دینی، قم: اسراء
- ۱۰- حاجی‌هاشمی، محمد امین، ۱۳۹۵، بررسی مبانی نظری الگوی ارتباطی شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارائه الگوی جایگزین بر اساس مبانی اسلامی، تهران: دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت.
- ۱۱- خورشیدی، سعید، ۱۳۹۰، تأملی در باره ی بایسته‌های رسانه‌های ارتباط جمعی‌های در مسیر تولید علوم انسانی اسلامی، در: معرفت فرهنگی اجتماعی، سال دوم، شماره ۳

- ۱۲- سیاهپوش، امیر؛ آقاپور، علی، ۱۳۹۱، فرهنگ در منظر مقام معظم رهبری، تهران: مؤسسه نشر شهر
- ۱۳- سمیعانی، محمد؛ خشکه، محمد جواد، ۱۳۹۵، تبیین فرصت‌ها، چالش‌ها و کارکردهای فضای مجازی در ساحت تربیت سیاسی و اجتماعی، یونان: چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی
- ۱۴- شایق، سمیه؛ آزاد، حسین؛ بهرامی، هادی، ۱۳۸۸، بررسی اعتیاد به اینترنت و رابطه‌ی آن با ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان تهران، در: مجله‌ی علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی، سال یازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۴۲)
- ۱۵- شریعتمداری، علی، ۱۳۷۶، تفکر، تفکر انتقادی و تفکر خلاق، در: نامه‌ی فرهنگستان علوم، شماره ۳ سال ۳
- ۱۶- شفیعی سروستانی، اسماعیل، ۱۳۹۰، ولنگاری فرهنگی (بررسی و تحلیل جریان‌ات و رخداد‌های فرهنگی ایران اسلامی)، تهران: نشر هلال
- ۱۷- شمس، علی. و همکاران، ۱۳۹۴، سواد رسانه‌ای، تکنیک مدیریت فضای مجازی، استانبول: دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی
- ۱۸- شهرکی محمدی، آزیتا، ۱۳۹۵، باتلاق مجازی: نگاهی به جنبه‌های منفی استفاده از فضای مجازی، دومین کنفرانس بین‌المللی وب پژوهی
- ۱۹- صبوری خسروشاهی، حبیب؛ ۱۳۸۶، بررسی آسیب‌های اجتماعی اینترنت، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی
- ۲۰- عباسی دره بیدی، احمد؛ یوسفی، سارا؛ محمودی، فاطمه، ۱۳۹۵، فناوری فضای مجازی و پیشرفت، تهران: مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت
- ۲۱- العسکری، اَبی هلال، 1353، الفروق اللغویة، قم: مکتبه بصیرتی

- ۲۲- علیشیری، سعید؛ موسوی زاده، احترام سادات، ۱۳۹۵، فضای مجازی و نظام تعلیم و تربیت (فرصت‌ها و چالش‌ها)، گرجستان: سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی.
- ۲۳- غیائی، پروین و همکاران، ۱۳۸۹، بررسی جایگاه تربیت شهروندی در برنامه‌ی درسی تاریخ معاصر ایران با تأکید بر مؤلفه‌های تفکر انتقادی، همایش ملی رویکردها، چالش‌ها و راهبردهای برنامه‌ی درسی تربیت شهروندی، مرودشت: دانشگاه آزاد
- ۲۴- فرخی، میثم، ۱۳۹۳، جستاری نظری پیرامون نسبت دین و رسانه، در: معرفت، سال بیست و سوم، شماره ۱۹۸
- 25- فیشر، رابرت، 1385، آموزش و تفکر، مترجم: فروغ کیان زاده، اهواز: ریش
- ۲۶- قاضی مرعشی، سیدمحمد، ۱۳۹۵، حکم فقهی امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی، اسپانیا: کنفرانس بین‌المللی نوآوری در علوم و تکنولوژی
- ۲۷- کدیور، پروین؛ زهرا، تنها؛ رحمانی، سوده، ۱۳۹۲، تفکر تأملی؛ تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی، در: پژوهش‌های روانشناختی، دوره ۱۶، شماره ۱
- ۲۸- کرم‌الهی، نعمت‌الله، ۱۳۹۰، اینترنت و دین‌داری، قم: مؤسسه بوستان کتاب
- ۲۹- کریمی‌مونقی، حسین؛ صادق‌نژاد، ملیحه، ۱۳۹۲، یادگیری تاملی رویکردی نوین در آموزش پرستاری، در: پژوهش در علوم پزشکی، شماره ۲
- ۳۰- کم، فیلیپ، ۱۳۸۹، باهم فکر کردن، تهران: نشر شهرتاش
- ۳۱- گریگوری، مان، ۱۳۹۰، کمان کندوکاو در گفت و گوی فلسفی، ترجمه: نگار استخر، در: کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان، سعید ناجی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

- ۳۲- مرزوقی اردکانی، رحمت ا...، ۱۳۷۴، بررسی رابطه باورهای معرفت شناختی دانش آموزان مدارس تیز هوش و عادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ۳۳- مرشدی‌زاد، علی، ۱۳۹۲، ظرفیت‌های فراوان جهان اسلام در فضای مجازی، تهران: دانشگاه امام صادق(علیه السلام)، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ۳۴- مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۷۶، مباحثی درباره حوزه، قم: واحد انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
- ۳۵- مصطفوی، حسن، ۱۳۶۰، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: بنگاه ترجمه و نشر، ج ۱۲
- ۳۶- مطهری، مرتضی، ۱۳۵۸، مجموعه آثار شهید مطهری، تهران، صدرا، ج ۲۱
- ۳۷- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، ۱۳۸۸، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، جلد ۸.
- ۳۸- محسنیان راد، مهدی، ۱۳۷۳، آنتن‌های ماهواره ای: آنتن‌های ماهواره ای آسیا و واکنش دولتها، در: مجلس و پژوهش، شماره ۱۱
- ۳۹- میرکمالی، سید محمد، ۱۹۹۹، تفکر خلاق و باروری آن در سازمان های آموزشی، در: مجله روان شناسی و علوم تربیتی، دوره ی جدید، شماره ۲
- ۴۰- ویلیام کرین، (۱۳۸۸)، نظریه‌های رشد (مفاهیم و کاربردها)، ترجمه: دکتر غلامرضا خوی‌نژاد و دکتر علیرضا رجایی، تهران: انتشارات رشد
- ۴۱- غلامعلی لواسانی، مسعود؛ کرم‌دوست، ندا، ۱۳۸۸، نقش باورهای معرفت شناختی، راهبردهای پردازش اطلاعات و ساختارهای انگیزشی در تنظیم یادگیری، در: مجله روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، شماره ۳.
- ۴۲- رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه ای (مد ظله العالی) (پیرامون حوزه و روحانیت، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی. تهران

- ξζ- Dewey, J, 1930, How we think?, Boston: New York, Chicago
- ξξ- Lipman, Matthew, 2003, Thinking in Education, Cambridge: The University of Cambridge
- ξο- -----, Ann Margaret Sharp, Ethical Inquiry, U.S.A: University Press of America, 1980
- ξϖ- Paul, Richard, 2009, Critical Thinking: Basic Questions & Answers, foundation of critical thinking, www.criticalthinking.org
- ξϗ- Wilson, Jeni, 2009, Reflection & Metacognition, Auckland: <http://www.learningnetwork.ac.nz/>